

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971



BRNO 1972

einer sehr undeutlichen gelbbraungrauen Farbe, die bis zum gelben Lettenliegenden reicht. Dieselbe Erde füllte auch den Brennraum aus, dessen ausgebrannten Wände gerade an der Grenze der Schicht und des Lettenliegenden begannen.

Die Ofenausfüllung unterschied sich jedoch von der Schicht durch einen hohen Inhalt an Scherbenmaterial, welches höher fehlte. Es ist sehr wahrscheinlich, dass der erdige Bestandteil der Ofenausfüllung zwischen die dicht aufeinander gelegten Scherben erst durch ein allmähliches Durchsickern von oben gelangte. Der Brennraum war leicht elipsenförmig gezogen. Die Wände waren senkrecht und verjüngten sich leicht nach oben. Der Boden eben, glatt und markant in Richtung zur Mündung der Öffnung aus der Arbeitsgrube abgeschrägt. An den Wänden sowie auf dem Boden waren noch Abdrücke von dem Gerät sichtbar, mit welchem dieser Raum ausgehoben wurde. Kleine Bruchstücke der ausgebrannten Wände waren um den Ofenumfang im untersten Schichten teil verstreut. Auf der ganzen Ofenfläche war im Niveau des oberen Randes die erste Schicht von Torsen verschiedener Gefässe, in deren Lage sich jedoch kein System zeigte. Die Erde zwischen diesen war ziemlich feucht und enthielt einzelne Holzkohlestücke. Unter ihr konnten wir eine weitere Scherbensicht unterscheiden, von denen einige besonders grosse auch in die obere Schicht reichten. Unter den Scherben waren verschieden grosse Lehmewurfstücke mit Abdrücken gespaltenen Bretter. Auf ihren Bruchstellen waren sehr deutliche Strohabdrücke. Es kamen jedoch weder Rostbruchstücke noch ein Sockel vor. Den Ofenboden bedeckte eine ausdrucksvolle Holzkohleschicht, welche bis in eine Höhe von 8 cm reichte. Auf der Südseite lag längs der Wand noch ein ganzes verkohltes Holzschicht. Die Holzkohleschicht setzte auch in der tunnelförmigen Öffnung fort, wo sie jedoch nur 1 cm mächtig war. Auch hier waren Bruchstücke von ausgebranntem Lehm mit Holzabdrücken. In die Arbeitsgrube liefen von hier Feuerspuren aus, die an den Rändern allmählich schwächer wurden. Die Arbeitsgrube enthielt Lehm mit Holzkohlestücken und ebenfalls mit einer grossen Scherbenmenge. Die Gefässfragmente konzentrierten sich hauptsächlich bei der tunnelförmigen Öffnung. Der Ofen war in West—Ostrichtung orientiert. Am östlichen Rand wurde er durch ein kreisförmiges Objekt gestört, das grösser als der Ofen und älter als die Holzkohleschicht ist, welche die älteste Schicht oberhalb des Ofens überdeckt.

Die Keramik aus dem Ofen ist von einem einheitlichen Charakter. Es überwiegen schlecht ausgebrannte oder verschieden fehlerhafte Erzeugnisse, deren Bewertung für die Beurteilung der Ansprüche einer mittelalterlichen Zunft auf die Qualität der Töpferware interessant sein wird. Vorläufig datiere ich diese Keramik in den Beginn des 14. Jahrhunderts.

ODPADNÍ JÍMKY NA MÍSTĚ BÝVALÉ SYNAGOGY V UHERSKÉM BRODĚ

(okr. Uherské Hradiště)

JIRÍ PAVELČÍK, AŮ ČSAV Brno

V jarních měsících roku 1971 probíhaly v tzv. Židovské čtvrti Uherského Brodu výkopové práce pro výstavbu nových činžovních domů. Výkopy se soustřeďovaly především na místě barokní synagogy, postavené v letech 1700—1720 italským stavitelem Martinellim. V době okupace (1941) byla budova spálena fašisty a od té doby ležela v sutinách. Při pozemních pracech narazili dělníci na základové zdi uvedené sakrální stavby a na šest sídelních objektů, prokazatelně starších než zničená budova. Čtyři z nich se mohly interpretovat jako roubené odpadní jímky a dvě jako odpadní jámy. Z objektů jsme získali nepočtenou kolekci celých nádob (konvice, jednoduché režné i jednostranně polévané hrnce), větší množství střepů, zlomků kachlů a bohatě vyřezávané kapesní sluneční hodiny z parohové destičky.

Hodiny sestávají z vlastní hodinové části obdélného tvaru a ornamentální, vyřezávané části kompasové. Hodinová část má na obvodu lícni strany vyryt dvojité rámeček. Jeho rohy jsou vymezeny dvojité rytými čtvrtkruhy, do nichž jsou trojúhelníkovitě umístěny tři body. Hodinová část je rozdělena na čtyři pole dvěma středem se křížícími liniemi (poledník a rovnoběžka). Obě linie nejsou na obvod obdélníka kolmé. Poledník je odkloněn o 4 stupně k východu a rovnoběžka o 3 stupně k severu. Střed hodinové části vyplňuje dvojité rytá kružnice se dvěma dovnitř vepsanými kruhy. Horní dvě třetiny plochy mezi vepsanými kružnicemi jsou rozděleny na 16 nestejně velkých dílů, v jejichž vrcholech sedí po jednom důlku. U každého z dílů se nachází římské číslo od 4 po 12 a dále až po 8. Na průsečíku poledníku a rovnoběžky a v prostoru čísla 12 je vsazeno po jednom mosazném loži, v nichž je upevněné sklopné mosazné křídélko trojúhelníkového tvaru s ornamentálně řešenou jednou stranou. Rubní strana hodinové části je obdélníkovitě prohloubena a zřejmě obsahovala obrázek s krycím sklíčkem. Obraz byl držen čtyřmi kovovými tyčinkami (rámečkem), z nichž se zachovala pouze jedna. Kompasová část čtvercového tvaru má ornamentálně vyřezávané tři strany. Její střed je kruhovitě prohlouben a vyložen mosazným prstencem. Ve středu prohlubně, tj. na linii poledníku je posazen mosazný hrot magnetické strelky. Tato i s krycím sklíčkem chybí. Kompas kryje mosazná kapkovitá krytka, držaná zarážkou. D — 92 mm, š — 55 mm.

Na základě rozboru keramiky lze nalezený soubor datovat do 16. století, tj. do doby před zpusošením města švédskými vojsky v době třicetileté války a před osazením zmíněné čtvrti židovským obyvatelstvem.

Senkgruben am Orte der einstigen Synagoge in Uherský Brod (Bez. Uherské Hradiště). Im Frühjahr 1971 hat man beim Bau neuer Häuser am Orte der von Faschisten niedergebrannten Synagoge im sog. Judenviertel 6 Objekte gefunden. Vier von diesen können wir als gezimmerte Senkgruben und zwei als Abfallgruben betrachten. Die geborgene Keramik, die Kacheln und die reich geschnitzte Taschensonnenuhr datieren den Fundkomplex von der zweiten Hälfte des 16. bis in den Beginn des 17. Jhs.

NÁLEZY STŘEDOVĚKÉ KERAMIKY U BULHAR (okr. Břeclav)

BOHUSLAV KLÍMA, AŮ ČSAV BRNO

V okolí obce Bulhary došlo v roce 1971 k narušení středověkých objektů hned na dvou odlišných místech. V obou případech se zasloužil o jejich ohlášení a záchranu místní spolupracovník ústavu Josef Benada.

Většího významu nabyla zachraňovací akce u hájovny v lužních lesích na východ od obce. Zde zorala lesní správa rozměrnou parcelu, která leží mezi hájovnou a slepým ramenem řeky Dyje a tedy přesně naproti místu, kde na druhém břehu přirozené vodní nádrže, ale již na katastru obce Příkladky, prováděl ústav v posledních letech výzkum známého staroslovanského pohřebiště a sídliště s keramikou pražského typu. Parcela byla v minulých letech obhospodařována jako louka a teprve po orbě se na ní objevila temně zbarvená místa a popeliště. V sedmi takových koncentracích se sbíral nejprve J. Benada a potom J. Šlosar hojný keramický materiál. Ve vytříděném výběru jsou zastoupeny typické okrajové střepy s ostře profilovaným přechodem na výduť, odlomená ucha a jejich fragmenty, střepy z výdutí i větší kusy ode dna převážně středně velkých nádob, dále držadlo trojnožky, části pokliček i železného kování. Vesměs to je prostá vesnická a běžná keramika bez výzdoby. Jen ojediněle se objevuje jako výzdobný prvek horizontální rýha a nebo plastický stupeň v podobě lišty. Na podkladě tvarového rozboru a srovnání je možno datovat soustředěné keramické zboží na základě posouzení dr. B. Novotného ještě do konce 15. neb až do 16. století. Celková situace napovídala tomu, že zde byly narušeny sídlištní objekty zaniklé osady, které bude muset být věnována archeologická pozornost ještě i nadále při zachraňovacích pracích na trase napřimovaného koryta řeky Dyje nebo při přechodu na intenzivní zemědělskou výrobu v souvislosti s plánovanými rozsáhlými vodohospodářskými úpravami v této oblasti.

Druhé místo s narušenými středověkými památkami se nepodařilo přesněji dokumentovat. Nálezy byly zachráněny při budování přístavby objektu vojenské správy v poleší Bulhary západně obce a nedoprovázely je žádné podrobnější informace o nálezových okolnostech. Podle množství a charakteru předaných předmětů lze soudit spíše na prostorově omezený objekt s koncentrovanými zlomky keramického zboží. Jsou v něm zastoupeny ve fragmentech středně velké nádobky světle šedého a dobře vypáleného materiálu rovněž s příměsí slídy, vykazující plynulejší profil v přechodu vykloněného okraje ve výduť, vzácně i zlomky misek, výlevky a části trojnožky, která na vnitřní straně byla opatřena zelenou polevou. Tento materiál se hlásí spíše až do průběhu 16. století.

Funde mittelalterlicher Keramik bei Bulhary (Bez. Břeclav) konnten gleich an zwei Stellen geborgen werden. In einem grösseren Ausmass kam es dazu östlich der Gemeinde beim Ackern einer Wiese zwischen der Hegerei und einem toten Thayaarm, direkt gegenüber dem bekannten altslawischen Gräberfeld und der Siedlung bei Příkladky. Von sieben dunkelgefärbten Stellen und aschigen Flecken konnte auf der umgeackerten Wiese zahlreiches keramisches Material gesammelt werden. In diesem sind hauptsächlich Scherben von typischen Gefässen mit ausdrucksvoll ausladendem und verstärktem Rand und scharf profiliertem Übergang zum Gefässbauch und Topfdeckelteile vertreten, also einer einfachen und üblichen keramischen Ware von hellgrauer Farbe ohne Verzierung, welche man in das Ende des 15. oder erst in das 16. Jh. datieren kann. Den Objekten, welche offensichtlich mit einer mittelalterlichen Dorfwüstung zusammenhängen, wird noch in den nächsten Jahren vom archäologischen Standpunkt, im Zusammenhang mit den umfangreichen wasserwirtschaftlichen Herrichtungen in diesem Raum, Aufmerksamkeit gewidmet.

Der zweite Fundort ist mit einem Objektenbau im Walde westlich der Gemeinde verbunden. Funde von Gefäßscherben eines ähnlichen Charakters, seltener auch Fragmente von Schüsseln und eines Dreifusses mit innerer grüner Glasur und eines Ausgussröhrchens datieren das Material eher erst in den Verlauf des 16. Jhs. Die Funde wurden ohne Begleitumstände übergeben, nach ihrem Charakter kann jedoch auf ein räumlich begrenztes Objekt mit Abfällen keramischer Ware geschlossen werden.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1971

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Akademik Josef Poulík

Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský

Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá

Kresby: Doc. dr. B. Klíma, M. Bálek, S. Janák, A. Životská

Na titulní obálce: Nádobka z eneolitického sídliště v Brně-Lískovci

Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné